

Suudlus koletisest prints ei tee

Tiia Kõnnussaar, ajakiri Mari, oktoober 2015

Paarisuhtevägivallast räägitakse üha enam, ent milline on kurjuse nägu ja kus on selle juur?

2004. aastal pani avalikkuse kihama tuntud sporditegelase abikaasa tunnistus, et mees on aastaid tema kallal vägivallatsenud. Selline väljaütlemine oli ennekuulmatu ja jagas lehelugejad kahte leeri: ühed toetasid naist, teised süüdistasid teda pere musta pesu avalikus pesemises.

Hiljuti tegi oma traagilise loo avalikuks seltskonnakroonikatest tuntud kaunitar. Lugu lõppes vägivaldse mehe süüdimõistmisega kohtus.

Koduvägivallast kõnelda on aga endiselt julgustükk. Kui lugeda internetikommentaare, väidetakse suures osas neist, et naised „ise ikka kolaka ära teenisid oma näägutamisega“. Levinud on hoiak, et naine, kes kannatab vägivald all, on ise „loll ja süüdi“, kui sellises suhtes on. Tangot tantsitakse ju kahekesi?

Kui aga süveneda uuringunumbritesse, vaatab vastu ilustamata reaalsus. See pole kaugeltki tavaline tango, vaid pigem kassi mäng hiirega.

Hiljuti viidi läbi ulatuslik uuring „Eesti Naiste Tervis 2014. Muutused viimase kümnendi jooksul.“ Murettekitavalt suur osa Eesti naistest on oma elus kogunud vaimset, füüsilist ja seksuaalvägivalda, annab teada töögrupp Tartu ülikooli sünnitusabi ja günekoloogia professori **Helle Karro** juhtimisel.

Kui printsist saab koletis

Paarisuhtevägivald ei ole midagi Eestile ainuomast. Maailma Tervishoiuorganisatsioon (WHO) on selle kuulutanud tõsiseks probleemiks, mis invaliidistab naisi ja paneb ränga koorma riikide tervishoiusüsteemidele.

Ameerika kirjanik **Leslie Morgan Steiner** jutustab TEDi videoettekandes (see on kuulatav ka YouTube`is) oma vägivaldse suhte loo. Ta oli just lõpetanud maineka Harvardi ülikooli ja töötas toimetajana ajakirjas *Seventeen*, kui kohtas oma esimest abikaasat, finantsisti.

Leslie uskus, et on leidnud hingekaaslase. Mees imetles teda, toetas tema soovi kirjanikuks saada ning pihtis naisele oma ahistavast lapsepõlvest.

Pärast abiellumist sai printsist koletis: mees muutus äärmiselt kontrollivaks, ähvardas naist tulirelvaga, kägistas ja peksis. „Ja nüüd te küsite minult seda kõige valusamat küsimust: miks ma sellest suhtest kohe ei lahkunud,“ nendib Leslie. „Algul sellepärast, et ma armastasin teda.“ Noor kogemusteta naine ei teadnud midagi paarisuhtevägivalla olemusest. Ta ei näinud ennast ohvrina, vaid naisena, kel on piisavalt jõudu, et oma raske lapsepõlvega mehele toeks olla.

„Lõpuks,“ jätkab Leslie, „sellepärast, et lahkumine oleks olnud eluohtlik.“

USA-s läbi viidud uuringud näitavad, et 40-45% juhtudel on naise mõrvanud praegune või endine elukaaslane.

Vägivalla löksu võib sattuda igaüks

Kohtun Tartu Seksuaaltervise Kliiniku naistearstide **Made Laanpere** ja **Hedda Lippusega**, kes naiste terviseuuringu töögrupis osalesid. Naistearstid on õppinud märkama, kui vastuvõtule tuleb vägivalla all kannatav naine. Silmanähtavalt võib neid eristada erinevas vanuses siniste plekkide järgi kehal. „Kuid vägivalla all kannatava naise võib ära tunda ka selle järgi, et ta jätab korduvalt vastuvõtule tulemata,“ kirjeldab Hedda Lippus. „Ta jätab võtmata rasestumisvastased pillid, mis talle on määratud. Tal on seletamatud kõhuvalud, vaagnavalud, peavalud.“

„Ekslikult arvatakse, et paarisuhtevägivald on lihtsalt peretüli. Kodusõjas surma ei saa – kord karjub üks, siis teine ja kogu lugu,“ arutleb Made Laanpere. „Ent tuleb teha vahet situatsioonilisel ja süstemaatilisel vägivallal.“

Situatsioonilist vägivalda juhtub nii naiste kui meeste hulgas. Sel juhul on kasu teraapiatest, mis õpetavad oma viha juhtima.

Süstemaatiline vägivald on palju rängemate mõjudega ja seda on nimetatud ka paarisuhteterroriks. Selle toimepanijaks on enamasti mees. See ei teki ootamatult konflikti ajal: toimepanija kasutab oma partneri suhtes vägivalda korduvalt, teadlikult ja sihipäraselt.

Paarisuhteterror ei pea ilmingimata olema füüsiline. Vaimne vägivald võib olla sama muserdav või hullemgi: see hävitab järk-järgult ohvri enesehinnangut, identiteeti ja tervist.

Sidebar:

- Elu jooksul on füüsilist vägivalda (löömist) kogenud 27% naistest; peksmisest annab teada 19% küsitlenuist.
- Koguni 7,4% naistest on elu jooksul langenud vägistamise ohvriks.
- Vaimset vägivalda - alandamist, kontrollimist, ähvardamist jne - on elu jooksul kogenud 37% naistest.

Allikas: uuring „Eesti Naiste Tervis 2014. Muutused viimase kümnendi jooksul.”

Uuringu on läbi viinud Tartu Ülikool ja Tervise Arengu Instituut Eesti Teadusagentuuri programmi TerVE raames ja toetusel.

Paarisuhtevägivalla taga on mõtteviis

Lundy Bancroft, (muide – meessoost) terapeut, kes on Ameerikas ligi 20 aastat vägivaldsete meestega töötanud, kirjeldab nende mõttemaailma ka eesti keeles ilmunud raamatus „Miks ta seda teeb? Kuidas mõtlevad vihased ja kontrollivad mehed“.

Vägivalla juur on omanditunne naise suhtes: sa oled minu oma, sestap on mul õigus käituda sinuga nii nagu ma tahan. Nad õigustavad oma tegusid, nõuavad suhtes privileege ja manipuleerivad partneriga, märgib Bancroft.

Kõrvalseisjal on raske uskuda, et keegi ahistab oma pere liiget tahtlikult ja sihipäraselt. Püütakse leida seletusi: naine ise provotseerib, liialdab, maksab mehele kätte alusetuid süüdistusi esitades, naisele meeldib ohvriroll (!). Need ühiskonnas levinud seletused aga õigustavad vägivalla jätkumist.

Süsteematilist paarisuhtevägivalda kasutavad oma naiste vastu mehed kõigest ühiskonnakihtidest, ka kõrgelharitud valgekraed. Tegemist pole suhtlemisoskuste puudumisest tingitud konfliktidega: mida rohkem psühholoogia- teadmisi, seda osavamad manipuleerijad nad on.

Sidebar:

Kiretud numbrid paarisuhtevägivallast

2014. aastal läbi viidud uuring, milles juhuvalimi abil valitud eesti mehed vastasid vabatahtlikult kirjalikult neile koju saadetud standardiseeritud küsitlusele, ütleb, et:

- Iga 10. mees oli oma partneri suhtes kasutanud vaimset, füüsilist ja/või seksuaalset vägivalda.
- 2% tunnistas, et oli partnerit korduvalt alandanud või hirmutanud.
- Füüsilise vägivalda toimumisest raporteeris 8%, neist 2% oli lahtise käega naist löönud.
- Vähesed mehed tunnistasid, et olid kasutanud raskemat füüsilist vägivalda, sh rusika, jala või kõva esemega löömine, noaga ähvardamine, kägistamine või lämmatamine.
- Viimase aasta jooksul oli oma partnerit seksuaalvahekorda sundinud 1% meestest.

Allikas: Eesti meeste tervise ja käitumise uuring 2014

MIKS nad ei lahku?

Miks ikkagi naised kohe ei lahku sellisest suhtest? Esiteks, neid takistavad meenutused suhte imelisest algusest. Made Laanpere ütleb, et vägivaldse suhte puhul on märgatud seaduspära: suhte algus on uskumatult kaunis. „Erinevates suhetes on lubatud erinevad käitumisviisid, paaridel võib olla paremaid ja halvemaid päevi, aga see jääb normaalsuse piiresse. Kuid süstemaatilise vägivalda puhul on kõik algul kohutavalt hästi. Isegi liiga hästi.“

Teiseks, vägivald on algul harvem ja kergekujulisem. Naine usub, et mehe käitumise muutumine on seotud elupingetega. Ta on nõus pere koospüsümise nimel ja laste tõttu kannatlik olema ja peab seda tubliduseks.

Kolmandaks, naine jääb oma murega isolatsiooni. Kahjuks ei tunne ka psühholoogid sageli paarisuhtevägivalda dünaamikat, märgivad naistearstid.

Väga oluline on teada, et vägivaldse suhte puhul on paariteraapia välistatud. Teraapia eelduseks on, et mõlemad osapooled avavad end teraapiaruumis. Kontrolliva ja vägivaldse partneri ees end avada ja suhtes toimunud vägivallast rääkida on naisele ohtlik - see võib esile kutsuda mehe kättemaksu. Targem on võtta ühendust naiste turvakodude ja kriisiabiga, kust saada nõu ja toetust.

Konna keetmine

Paarisuhtevägivalla kujunemine meenutab lugu konna aeglasest keetmisest – konna tundub, et vesi on lihtsalt soe, hiljem aga pole enam vunki kuumast veest välja hüpata. Et vägivald leiab aset peamiselt koduseinte vahel, ei suuda ka sõbrad ja lähedased, kes näevad seltskonnas mehe võluvast külge, naist uskuda ega toetada. Selle loo kirjutamise ajal süvenesin kirjadesse, mida lugejad on postitanud Lundy Bancrofti Facebooki-lehele. Tema raamat ilmus USAs juba 2002. aastal, kuid siiani saab ta tänulikke kirju naislugejatelt: lõpuks ometi aitab keegi mõista, mis minuga toimub!

On leitud, et vägivaldses suhtes tekib naisel traumaatiline seotus vägivaldse mehega. Nn Stockholmi sündroomi võivad kogeda nii mehed kui naised. Sündroom tekib, kui üks ja sama inimene võib olla kord piinaja, kord pakkuda halastust ja leevendust, nii et ohvri aju satub segadusse ja tekib tugev sõltuvussuhe. Sellisest sõltuvusest omal jõul väljuda on peaaegu võimatu.

Lõpuks: neil naistel, kes vägivalla all kannatavad, on hirm lahkuda. Surmahirm - looduse poolt on ikkagi mees loodud tugevamaks pooleks.

Kasti:

Ainult armastusest ei piisa

Andres Sild, psühhiaater-psühhoterapeut:

Eesti vanglates on 95% mehi ja 5% naisi. Isikuvastaseid kuritegusid sooritavad mehed vähemalt 10 korda rohkem kui naised, sama suhtarv on ka lähisuhtevägivalla puhul. Kui mees tapetakse reeglina väljaspool kodu, siis naine tapetakse reeglina kodus, oma partneri või endise partneri poolt.

Kuritegevuse ametlikud andmed on aga vaid jäämäe tipp.

Vägivaldsus on eksisteerinud aegade algusest. See, et me oleme vägivaldse käitumise vähendamise tegelema hakanud, on uus. Miks see on vajalik?

Vägivald kahjustab igaüht ja tervet ühiskonda. Märkame ja taunime vägivalda koolis, tänaval ja tööl. Üha rohkem oleme hakanud sekkuma ka kodus toimuvasse vägivalda.

Mehe privileegid ja ebavõrdsus suhetes on vägivaldale soodne pinnas. Lisaks puuduvad meil oskused lähisuhteks: ainult armastusest ei piisa, et luua toimiv ja turvaline perekond. Me alles õpime sellest kõigest rääkima.

Vägivald läheb kalliks maksma

Made Laanpere: „Miks me arstidena oleme hakanud sellest rääkima: vägivaldal on väga tõsised tagajärjed inimese tervisele. Mulle on kõige uskumatum see, kui öeldakse, et ärge kuulake, mida feministid räägivad. Siin pole feminismiga midagi tegemist – see on humaansus!“

Hedda Lippus: „2010. aasta uuringu põhjal on paarisuhtevägivald maailmas kolmas põhjus, miks 15-19aastastel naistel tekivad pikaajalised tervisehäired, mis neid invaliidistavad.“

Made Laanpere: „Raseduse ajal tavaliselt vägivald sageneb. Neil, kes vägivallatsevad, ei ole empaatiat. Mehed, kes oma rasedaid naisi peksavad, peksavad neid sageli just kõhtu.“
Kas naine, kes elab koos vägivaldse mehega, võib loota, et ta muutub?

Senise praktika põhjal on vastus kahjuks eitav.

Sidebar:

Ettevaatust: paarisuhtevägivald on ohtlik teie tervisele

Vägivalda kogenud naiste tervis on märgatavalt halvem.

- Naistel, kes polnud enne ja pärast 18ndat eluaastat vägivalda kogenud, esines uuringule eelnenud viimase 12 kuu jooksul lootusetuse tunnet, masendust ja depressiooni 5%; neist naistest hindas oma tervist halvaks või väga halvaks 2,5% ja raseduse katkestamisi oli olnud 15,6%.
- Naistel, kes on kogenud vägivalda enne ja pärast 18ndat eluaastat, esines lootusetust, masendust ja depressiooni kaks korda rohkem - 10%; oma tervist hindas halvaks või väga halvaks 13,5% ja raseduse katkestamisi oli koguni 51%-l.

Allikas: uuring „Eesti Naiste Tervis 2014. Muutused viimase kümnendi jooksul.“

Kus on kurja juur?

Kui filosoofiliselt arutleda – mis on see, mis paneb mehi just oma naistega nii käituma? Taoline mõtteviis pärineb minevikust. Naistevastane vägivald oli lubatud, nii nagu praegugi arvab osa lapsevanemaid, et nad võivad last füüsiliselt karistada. Kuni 1970ndateni ei rakendatud seaduslikke meetmeid naistevastase äärmusliku vägivalda vastu – see tähendab, et vägivaldsed mehed olid peaaegu et karistamatud, kirjutab Lundy Bancroft. Eestis on alles viimastel aastatel hakatud probleemi tõsidust nägema. Varem suhtus ka politsei naistevastasesse vägivalda kui perekonna siseasja.

Made Laanpere: „On leitud, et paarisuhtevägivaldal on kaks peamist põhjust. Esiteks, vägivald nõrgemate vastu on ühiskonnas lubatud. Teiseks, mida madalamal positsioonil ühiskonnas naised on, seda suurem naistevastane vägivald.“

Hedda Lippus: „Kui suur osa küsitletud mehi leiab, et naise löömine on normaalne, siis järelikult see pole tabu.“

Terror on nõrkade meeste sõda

Ameerika kirjanik Leslie Morgan Steiner soovib vägivalda all kannatajatele: ärge vaikige partneri käitumisest! Rääkige!

„Ma hakkasin oma olukorrast rääkima. Ma rääkisin sõpradele, perele, naabritele, võõrastele inimestele, kõigile, kes mind kuulasid.“

Rääkige, sest need mehed kardavad kõige rohkem oma tegude avalikkuse ette tulemist ja see võib päästa teie elu.

Vägivaldne mees ei ole oma raske lapsepõlve või stressirohke töö ohver, vaid inimene, kes on lubanud kurjusel oma ellu tulla. Ja tema destruktivsele käitumisele tuleb panna selge piir ning nõuda vastutust oma tegude eest.

Tegelikult on terror nõrkade meeste sõda.

„Meie sõnum on, et vägivaldsus kandub põlvest põlve ja see on väga tõsine probleem,“ ütleb Made Laanpere.

Eestis saab aasta jooksul vägivalda tagajärjel vigastada enam kui 40 000 naist. Vägivald maha vaikides või pisendades annab rohelise tee vägivalda kandumisele ka oma laste ja lastelaste eludesse.

Lõpuks, tõeliselt tugevad mehed kaitsevad naisi ja lapsi. Mitte ei terroriseeri neid.

Kasti:

Te toetate paarisuhtevägivalda, kui

- põhjendate mehe vägivaldset käitumist tema raske lapseõlve, stressirohke töö, naise näägutamisega jne;
- kasutate vägivallast rääkides fraase nagu „tangot tantsitakse kahekesi“ ja „mõlemad peaksid tunnistama oma osa“;
- kirjutate netikommentaare, mis süüdistavad ohvrit.

Te aitate kaasa naistevastase vägivalda vähenemisele, kui

- toetate selgelt põhimõtet: mees ei löö naist mitte mingil tingimusel; vägivald paarisuhtes ei ole aktsepteeritav;
- tunnete ära vaimse vägivalda märgid ja väljendate nende kasutamise suhtes eitavat hoiakut;
- õpetate oma lastele vägivalda ära tundmist ja olete oma hoiakutega heaks eeskujuks.

Ilmunud ajakirjas Mari lühendatud kujul.